

УДК 327.:911.3(497.11)''20''

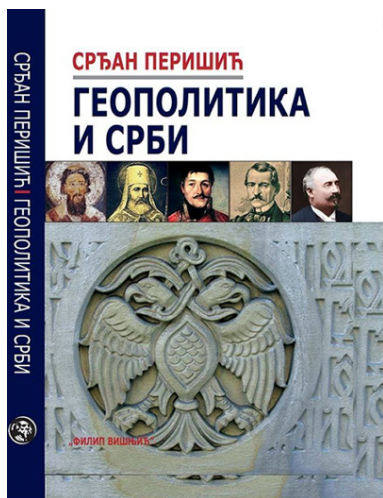
DOI: <https://doi.org/10.5937/nint45-44766>

Приказ

Саво Симић*

*Институт за политичке
студије, Београд*

**БЕЗ СОПСТВЕНОГ
ПРАВА НА
ГЕОПОЛИТИКУ –
СРБИ ИЗМЕЂУ
ПОЛИТИЧКЕ ЕЛИТЕ
И ГЕОПОЛИТИКЕ
СВЕТСКИХ СИЛА****

Срђан Перишић. 2022.
Геополитика и Срби. Београд:
Филип Вишњић, стр. 277

Садржина дела *Геополитика и Срби* подељена је на две засебне целине – Геополитика и Геополитика и Срби. У првом делу разматрају се основе геополитике као науке, геополитичари „очеви оснивачи“ и њихове геополитичке теорије чијим је обликовањем иницијално утемељена каузалност једне политичке заједнице и географских обележја на којима она почива. Аутор прецизним и пријемчивим стилем писања осликава различите приступе геополитици, од Фридриха Рацела родоначелника политичке географије, органицистичко-холистичког схватања државе Рудолфа Кјелена, Мехенове *Pax Americana* и поделе на таласократске и телурократске државе, затим преко Мекиндеровог Хартленда, те Спајкменовог Римленда, Средишњег океана и зачетака атлантизма, Хаусхоферове подела света на четири пан-области, Шмитовог номоса копна и мора, па све до руских геополитичких мислилаца: Петра Савицког,

* savo.simic@ips.ac.rs.

** Рад је настао у оквиру научноистраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство наука и технолошког развоја и иновација.

Николаја Трубецкоја и тренутно водећег Александра Дугина, окупљених око евроазијске геополитичке парадигме.

Целокупан преглед светских геополитичких доктрина, Перишић превасходно контекстуализује и анализира у оквиру хладноратовског амбијента. У том периоду према његовом становишту, засноване на класичним теоријама, формирају се, као доминантне, савремене теорије геополитике попут (нео)атлантизма, глобализма и нешто касније (нео)евроазијства. Све наведене геополитичке концепције и њихове творце аутор подробно обрађује у наредним поглављима. Сједињене Америчке Државе настојале су да обуздају ширење утицаја Совјетског Савеза стратегијама *обуздавања* и *анаконде*, одржавањем таласократске надмоћи и Труманове доктрине. Совјетски Савез формално је одбацио геополитику као капиталистичку науку, али је практично примењивао посредством других научних дисциплина, што се одразило у идеолошком растојању према колективном Западу. Последишно, ради имплементације и успеха зацртаних циљева остваривања униполарног света, у САД се оснива Трилатерална комисија на челу са Дејвидом Рокфелером, а посредством

Савета за међународне односе присутан је био уплив креатора америчке спољне политике - Хенрија Кисинџера и Збигњева Бжежинског. Епилог добро познат је за једне значај крај историје и глобалну доминацију либералне демократије (*Френсис Фукујам*) док је код других политичких теоретичара, који су процес глобализације посматрали перископом, у најблажој форми изазивао упитаност и скепсу. Тако је *сукоб цивилизација* у рефлексiji тренутних међународних, политичких и војних збивања поново добио на значају.

Један од интересантних увида аутора јесте повезивање Хантингтоновог уверења да САД евроазијску цивилизацију на челу са Русијом, треба да посматрају као партнера са практичном политиком бившег председника САД Доналда Трампа чије је деловање било усмерено управо ка побољшању билатералних односа светских сила. И баш као што овај пример указује да доминантне геополитичке идеологије на Западу могу имати своју опозицију, исто тако Перишић објашњава да и руском (нео)евроазијству конкурише социјални конзервативизам Изборског клуба.

Посебно се издваја пето поглавље првог дела у коме се дефинишу

концепти *геополитичког идентитета, субјективитета и идентификације*. Придев *геополитички* има детерминишући значај у одређењу термина као што су *идентитет, субјективитет и идентификација*, који *per se* представљају шире социолошке појмове. Геополитика у том контексту подразумева два идентитета и два субјективитета, *номос мора* и *копна*. Према тој класификацији идентитет народа мора карактеришу промене, несталност друштвених норми и кретање, симболизовано у облику пловног средства. Народе *копна* одликује стабилност, укорененост и конзервативизам у погледу вредности, њихов симбол је дом. Ако је идентитет одређен зависношћу од геополитичког положаја заједнице, онда је геополитички субјективитет њена перцепција геополитичких околности односно њен поглед на свет. Уосталом из два *номоса* или *идентитета*, наводи аутор, формирале су се и различите геополитичке школе. Проблем настаје код оних држава које нису, сходно граничном положају и мешавини различитих утицаја, потпуно дефинисане у овим категоријама што је довело до битисања два *номоса* у истом простору, експлицитно у појасу Римленда. Перишић подробно

разматра ове појмове испитујући развој, трансформацију идентитета и геополитичку свест две велике империје кроз векове - Русије и Велике Британије.

Други део књиге посвећен је српској геополитици на Балкану, кардиналним грешкама и погрешним проценама чему сведочи српска историја, али и тренутни изазови у очувању територијалног интегритета и суверенитета Србије, уз активну и усмерену интервенцију Запада ка редукацији српског геополитичког фактора на овим просторима. Истанчаност квалитета „Геополитика и Срби“ управо лежи у историјској анализи и контемплацији пионира српске геополитичке мисли, чије националне идеје - упркос јавној расположивости, али подложене зубу времена - нису остале за наук будућим политичким генерацијама. Стога је неопходно враћати се у прошлост, како бисмо избегли оно што је Хегел добро приметио: „Од историје учимо да од историје не учимо“.

У складу са предоченим, аутор нам представља две просвећене геополитичке личности из националне историје. Реч је о Миловану Миловановићу Балачку и Илији Гарашанину односно њиховим геополитичким синтезама и пракси. Говорећи о

Гарашанину, Перишић не само да оправдава његове геостратешке постулате у *Начертанију*, већ указује на читав низ изазова са којим се тај програм српског опстанка, али и сам Гарашанин, суочавао. На пример настојања Француске и Велике Британије да се *Начертаније* претвори у платформу за изградњу неке од варијација државе Јужних Словена, на чијем ће се трагу формулисати предлози Адама Чарторијског и Франтишека Заха, које је Гарашанин или одбацивао или темељно модификовао. Осим што је највеће националне интересе препознао у уједињењу свих српских територија, био је и поборник начела „Балкан балканским народима“, ради остварења аутономије и борбе против будућег прекомпоновања Балкана од стране европских сила.

За разлику од прожетости Гарашаниновог лика и дела у српском јавном дискурсу, Миловановићево геополитичко наслеђе и опус остали су претежно резервисани за академску заједницу. Ипак, Миловановић се може сматрати Гарашаниновим геополитичким наследником јер још агилније заступа спровођење Гарашаниновог спољнополитичког заокрета ка Русији, вршећи обнову идеје о стварању балканског савеза. Слично Гарашанину, ни Миловановић не препознаје перспективу јединства Срба и

Хрвата. Балачко је у Бугарима видео најближег културолошког и историјског савезника Срба. Поготово имајући на уму вишевековну османску власт и тежак јарам оба народа у сутону губитка независности. Схватајући све импликације погрешних историјских одлука српског руководства, попут рата владе Милана Обреновића 1885. године и апсолутистичког става у једностраном присвајању Македоније - такозваног *македонског обрасца*, Миловановић је прагматично и историјски утемељено истицао поделу Македоније што би кулминирало успостављањем савеза између Србије и Бугарске уз медијаторство Царске Русије. Кључ се налазио у спречавању контроле Балкана од стране Велике Британије односно њеног протагонисте у Европи, Аустро-Угарске која би продубљивањем територијалних питања и политичког јаза између Срба и Бугара око Македоније, постала геополитички стожер на Балкану остваривањем доктрине „завади па владај“.

Све што је остало иза Гарашанина и Балачког биле су понављане историјске антитезе или заокрет ка стварању историјски некомпатибилне премисе југословенства, упркос бројним сведочанствима о страдању и залагању једних

за рачун других. Уосталом докази се могу пронаћи и у дисфункционалности такве државе завођењем диктатуре Александра Карађорђевића након атентата у Народној скупштини. Заправо обе Југославије су биле, како Перишић описује у једном од својих подналова, британска замена за Аустроугарску. Нити је случајност премештање Југословенског одбора у Лондон током Првог светског рата нити су поједини Британци – Роберт Ситон Вотсон, Викам Стид и Артур Еванс – који су активно партиципирани у британском формулисању југословенске државе, исказивали емпатију према српском народу. Штавише, Србе су дефинисали пежоративно као примитиван део балканске заједнице, па ће, тобоже, своје саплеменике тек Словенци и Хрвати увести у цивилизацијске токове. Српски положај у Првој и Другој Југославији заправо је био конструктивизам домаће елите иза кога је стајала британска политика обуздавања руског утицаја. Паралелу није ни данас тешко повући додуше у другачијим, тежим околностима по српски народ. Ако кренемо од егзогених ка ендогеним променама, Русија више није респектабилан фактор на Балкану, Британију су замениле

Сједињене Државе, и док се Србија суочава са поништавањем територијалног интегритета дотле се у Црној Гори српски народ систематски маргинализује или као у Босни и Херцеговини сматра реметилачким фактором.

Све закључке, али и многобројне анализе изнете у књизи „*Геополитика и Србија*“ Срђан Перишић поткрепљује не само историјским парадигмама већ их допуњује картама како би читаоци себи лакше илустровали операционализацију геополитичких стратегија, споразума и демографског састава појединих територија. Квалитативном рефлексијом великих школа геополитике и индукцијом српске геополитичке сцене која потврђује тежњу да се Балкан увек мора контролисати, али и да представља поприште сукоба различитих интереса, аутор закључује да су српски губици током XX века били консеквенца везивања за англосаксонску таласократску геополитику. Остаје само да одговоримо на питање, да ли Србија може самостално одредити и променити сопствену геополитику и колики би били њени домети с обзиром на нови топло-хладни рат и уздрмани светски геополитички поредак униполаризма.

* Овај рад је примљен 31. маја 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 25. септембра 2023. године.